

„Satele noastre sunt încă puțin cunoscute. Nu sunt cercetate în adâncul lor de viață. Despre aceste neajunsuri scris-a în secolul trecut eruditul Hasdeu cel mai autorizat și mai desăvârșit cunoscător al creației noastre sătești”.

Condițiile de mediu și resursele naturale au exercitat și exercită o influență hotărâtoare asupra amplasării și dezvoltării unei așezări umane. Factorii prioritari ai localizării satului: apa, diversitatea reliefului. Satele țării noastre despre a căror istorie se cunosc prea puține aspecte au perpetuat în întregul lor însăși ființa neamului românesc în vremurile de restriște. „Când romanii au cucerit o parte a Daciei, au găsit aici o masivă populație dacă, locuind în satele de deal, câmpie sau munte. Procesul dezvoltării ulterioare a civilizației daco-romane și-a avut prin excelență factor de bază satul”. Romanizarea populației dace, formarea structurii daco-romane creau condițiile favorabile formării unor așezări rurale noi, deosebite de vechile așezări daco-romane - vigi sau pagi - așezări bazate pe o conducere și formă de organizare proprii, specifică obștii sătești, din vremea dacilor.

Satul reprezintă cea mai veche formă de locuire și componentă a peisajului geografic românesc, așezare umană dominantă de-a lungul timpului. Din punct de vedere etimologic termenul de sat derivă din latinescul fossatum care înseamnă loc îngrădit ori înconjurat cu un șanț, sau din satum care înseamnă semănătură. Satele din spațiul românesc cele mai multe s-au dezvoltat pe vechile așezări daco-romane sau în apropierea acestora cum menționează unele descoperiri arheologice. Acestea atestă continuitatea de locuire a unor sate pe vechile așezări dacoromane mai multe secole.

O așezare rurală prezintă trei componente de bază: vatra (perimetrul intravilan construit), locul de muncă sau moșia satului (cuprinde fondul funciar și forestier aferent) și populația care locuiește și își desfășoară activitatea în perimetrul respectiv, gospodăria familială. Cerințele asigurării securității comunității au generat anumite tipuri de așezări și de organizare a spațiului. Vetrele s-au localizat în luncile râurilor și pe terasele fertile ale văilor. Venirea slavilor (primul trib în 518 în spațiul de la Dunăre locuit de populația romanizată) a adus denumiri noi pentru spațiul locuit de populația existentă. În drumul lor numesc teritoriile romanizate din nordul Dunării - Vlașca - țara vlahilor, denumire atribuită unei părți a teritoriului Câmpiei Române de astăzi care corespunde județului Giurgiu și unei părți din județul Teleorman.

Priscus din Panion, membru al ambasadei împăratului Teodosie al II-lea (401-450) la Attila (cca. 400-453), căpetenia hunilor așezată în câmpia Panoniei, Ungaria de astăzi, menționează așezări formate din colibe cu o conducere proprie și răspundere comună față de căpetenia hunilor, a întregului sat, a obștii acestuia. La venirea slavilor limba română și poporul român erau constituite în elementele esențiale. Arta militară, sau Strategicon, o lucrare a împăratului bizantin Mauricius (582-602) menționează „așezările slavilor și anților pe lângă râuri ce se țin unele de altele fără să fie la mare depărtare între ele, și au în apropiere păduri, mlaștini, stufării”.

Venirea slavilor a determinat prin organizarea impusă nu numai denumiri de locuri, sau spații geografice, dar și denumiri de conducători ai satelor. Cneaz, jupân, voievod au același înțeles. Slavii au tradus și preluat o serie de toponime în limba lor, atribuite satelor sau apelor și spațiilor geografice. Constantin C. Giurescu a demonstrat aceste aspecte în Istoria Românilor. Henri H. Stahl considera cuvântul obște sinonim cu cuvântul sat, obștea formă de organizare, muncă, justiție pe baza vechilor obiceiuri de locuire în sate indiferent de denumirea acestora. Organizarea de obște s-a perpetuat până în prezent, fiind foarte cunoscută de tradiția satelor românești.

INDEPENDENȚA
ROMÂNĂ

*Independența
prin Cultură*

Satul este în acest fel un sistem de conducere socială, o asociație de gospodării familiale pe baza unui teritoriu stăpânit în comun, în care colectivitatea are drepturi anterioare și superioare drepturilor gospodăriilor constituite, drepturi exercitate printr-un organ de conducere numit obște. „Satele acestea - scria Nicolae Iorga - cuprindeau numai rude, toți locuitorii unui sat scoborându-se din același strămoș al cărui pământ se cheamă moșia lui și al cărui nume se pomenea în numele satului și în numele fiecărui membru. Pământul era al strămoșului care tăiase codrul, care scosese rădăcinile, înlăturase pietrele și făcuse ogorul”.

Locuințele numite de Priscus colibe, mai târziu în evul mediu, bordeie, apoi case au constituit și constituie principalul element care asigură viața de zi cu zi a individului, a omului primitiv, medieval, modern sau din societatea contemporană. O definiție simplă a locuinței este, potrivit dicționarelor: o construcție destinată să adăpostească una sau mai multe persoane, o familie. Omul în toate epocile istorice s-a folosit de locuință pentru a se adăposti de intemperii, de a-și asigura familia de animale sălbatice, și un confort pentru sine și copii. În societatea tribală locuința a fost o simplă improvizare

în peșteri sau din lemn și frunze, stuf etc. În peșteri au fost organizate și primele locuri de cult, biserici.

Astfel de locuințe și biserici în stâncă și peșteri se află în M-ții Buzăului dar și în alte locuri din România. În funcție de zona geografică locuințele au fost construite din materialele zonei: lemn în Maramureș de exemplu, lemn și piatră în munții României, lut și lemn în zona marilor râuri sau spațiul câmpiilor mănoase, stuf lemn și lut în Delta Dunării, piatră în munții calcaroși. Casele în evoluția construcției lor au fost monocelulare, cu o singură încăpere, cu două încăperi și o tindă, din care una forma odaia pentru păstrarea zestrei fetelor sau pentru primirea oaspeților.

Acestea cele mai multe sunt conservate în muzeele din diferite regiuni ale României, dintre care amintim: Muzeul Satului, Muzeul Țăranului Român din București, Muzeul ASTRA din Sibiu, Muzeul Satului din Golești etc. Despre toate aceste aspecte sunt studii importante sau articole publicate în revista *Independența Română*. *Independența prin cultură*. Acest articol se referă la casele tradiționale care au folosit lutul și lemnul în construcțiile din Câmpia Română, cu precădere din zona etnografică Vlașca, puțin cercetată. Astăzi locuința din zona Vlașca, în linii mari județul Giurgiu și o parte din județul Teleorman o prezentăm din perspectivă istorică și a cercetărilor noastre pe tren.

În evul mediu românesc bordeiul a constituit locuința tradițională, o stfel de casă tip bordei se mai conservă astăzi în Municipiul Giurgiu sau case din secolul XIX tip bordeie sunt prezentate în fotografiile lui Reiss cu ocazia construcției căii ferate Giurgiu - Zimnicea. Un sat cu case de muzeu din județul Giurgiu este satul Oncești.

Situl arheologic de la Oncești - Valea Diului. Situl se află la ieșirea din satul Oncești, în partea de est, pe partea stângă a pârâului Diului, la nord de strada Fântâniei. Situl cuprinde niveluri de locuire La Tene și medieval, pe cca. 3 ha, cu riscuri antropice din cauza agriculturii intensive conform Plan Urbanistic General Comuna Stănești, județul Giurgiu.

Pe teritoriul României bordeiul este cea mai veche locuință permanentă, din preistorie, descoperită în urma săpăturilor arheologice. Au existat până la Primul Război Mondial, când locul acestora a fost

luatde locuința de suprafață. Bordeie vechi sunt salvate în Muzeul Satului din București, Muzeul Viticulturii și Pomiculturii din Golești precum și în Muzeul Câmpiei Boianului.

Inedit, caracteristic al zonei, bordeiul este reprezentat pe un basorelief de pe Columna Traiană menționat de scriitorii antici: Ovidiu, Strabon, Vitruviu. Bordeiul a impresionat călătorii străini în aceste zone locuite de români în 1597, pe olandezul Joris van der Does, călugărul jesuit Philip Avril la 1639 care scrie despre casele îngropate în pământ pe care le întâlnește în Muntenia. Stefan Raicevich notează la 1788 în părțile de jos ale Valahiei că: „Satele de la câmp sunt în general foarte proaste și înfățișează un tablou de desolațiune și miserie.

Casele, cari se pot numi mai cu drept vizuini, sunt construite sub pământ și se chemă bordeie. Din depărtare nu se poate vedea decât fumul ce iese pe coșuri, iar de aproape numai acoperișul, care este prea puțin înălțat de la pământ, astfel că erba crește pe de-asupra. Pentru secolele X-XI descoperirile de la Gârvan-Dinogeția pun în evidență un tip de bordeie cu pereții de piatră în interior și acoperiș în două ape, pe șarpantă de bârne sprijinită pe stâlpi de lemn. Acoperiți cu materiale din natura înconjurătoare, stuf, nuiele, chiar pământ. La Rogojeni, Republica Moldova a fost descoperit un bordei cu o vechime de cca. 7.000 de ani.

Bordeiul era o groapă în pământ, pereții fiind arși cu paie sau consolidați cu bârne de lemn cu acoperișul din stuf sau pământ, peste care creștea iarba. Bordeiul avea o singură încăpere, era format din gârlici, un fel de rampă, uneori cu trepte, o tindă, și o odaie încăpătoare care adăpostea pe toți membrii familiei: bătrâni, tineri și copii. „Sistematizarea satelor”, pusă în aplicare de regulamentele organice, „așezarea lor în linie” (probabil de aici vine termenul de „linie” utilizat și astăzi în sensul de uliță) a dus treptat la înlocuirea bordeielor cu locuințele de suprafață. Prin regulamentul din 1894 pentru construirea locuințelor țărănești se hotăra desființarea tuturor bordeielor și înlocuirea lor prin case construite după regulamentul respectiv în termen de cinci ani. În funcție de materialele de construcție din arealul geografic casele erau construite din lemn, piatră, paiantă ori tula învelite cu stuf, iar mai târziu cu țiglă sau tablă.

Lemnăria acestor case, tocuri, cercevele, căpriori, se încheia cu ajutorul cuielor din lemn. Lutul și lemnul au fost materialele de construcție al caselor, șindrila, stuful, țigla și mai târziu tinicheaua, tabla ca învelitoare. În zonele de câmpie casele au fost construite din paiantă, pari în pământ îngrădiți cu nuiele umpluți cu pământ, din albia râurilor din apropiere, pereții tencuiți cu pământ spoiți cu var adus de căruțele de la munte. Casa era alcătuită din 3 camere, cu un pridvor, numit prispă, cu stâlpi de lemn, frumos ornamentați, și motive florale, un fel de arabescuri realizate prin traforaj, care împodobeau fronturile prispelor și porțiunile dintre stâlpi de susținere ai acestor pridvoruri. În prima cameră, pe care țaranul o numea „tindă”, se afla „vatra”, unde se pregătea mâncarea în vase de lut sau în ceain.

A doua cameră era pentru dormit, aici trăiau toți membrii familiei - iarna în această cameră erau găzduiți și vițelul, mielul sau purceii nou-născuți, iar cloștile își aveau cuibul sub pat. Podeaua era din pământ, lipit de sărbători cu pământ galben numit slatină, adus din argila unor padine. Patul construit din scânduri, era acoperit cu o rogojină, o împletitură din papură, mai târziu cu cergi sau velințe din lână. A treia cameră numită „odaie” sau „camera de curat”, se afla printre alte lucruri și lada în care erau ținute hainele de sărbătoare și lada de zestre a fetei de măritat. Odaia era deschisă la momente deosebite: nuntă, botez, înmormântare sau când venea preotul de Crăciun, Bobotează și Paști. Până la folosirea curentului electric după anii 1950, iluminatul se făcea cu lumânări de ceară sau seu de oaie. Camera de dormit era iarna încălzită de o sobă realizată din cărămidă cu gura în hornul din tinda casei. Focul se realiza cu paietele de cereale, dar și cocenii de porumb, după ce mai întâi erau folosiți pentru hrana animalelor.

Pereții interiori ai caselor de sfârșit de secol XIX și prima jumătate a secolului XX erau acoperiți cu

maramă, ștergare, macate, țesute în casă, cu frumoase alesături, în războiul de țesut nelipsit în fiecare familie. La exterior, fronturile caselor și prispei și uneori și pereții casei erau căptușiți cu scândură de brad, în care erau dăltuite motive populare: rozete, siluete de animale, flori. Istoria și turismul au determinat replici ale locuințelor tradiționale din satele românești. Pe lângă locuințele conservate de muzeele amintite mai înainte s-au realizat și replici ale unor astfel de locuințe. În localitatea Țaga, județul Cluj, la circa 20 km de Gherla, Muzeul de Istorie din Gherla, a realizat replici de locuințe tradiționale din această zonă cu bordei dacic și case din zonă, din diferite epoci istorice.

Prof. univ. dr. Ștefan Păun

INDEPENDENȚA
ROMÂNĂ *Independența
prin Cultură*